

”Irakin järjettömyys on nyt johtamassa tragedian huipentumiseen”

Suomen pysyvän YK-edustuston raportointi YK:n turvallisuusneuvoston toimista
Persianlahden kriisin keskellä 1990

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Viljami Virtanen

24.4.2026
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Viljami Virtanen

Otsikko: ”Irakin järjettömyys on nyt johtamassa tragedian huipentumiseen”: Suomen pysyvän YK-edustuston raportointi YK:n turvallisuusneuvoston toimista Persianlahden kriisin keskellä 1990

Sivumäärä: 34 sivua

Päivämäärä: 24.4.2026

Tiivistelmän tyyli on **Abstract**.

Tutkielmassa tarkastellaan Suomen pysyvän YK-edustuston raportointia YK:n turvallisuusneuvoston toimista Persianlahden kriisin keskellä 1990. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitkä tekijät vaikuttivat Suomen äänestyspäätökseen 29.11.1990, kun Suomi äänesti voimankäytön sallimisesta Irakia vastaan. Kysymykseen vastataan selvittämällä, miten Suomi ymmärsi kriisin kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, millaisena Suomi näki YK:n roolin, miten eri vaihtoehdot kriisin ratkaisemiseen nähtiin, miten Yhdysvallat perusteli Suomelle voimankäyttöä ja miten Suomen edustajat arvioivat Suomen kantaa voimankäytön sallimiseen. Primääriaineisto on Ulkoministeriön arkistosta kerätyt arkistolähteet YK-edustuston raporteista vuodelta 1990.

Suomi näki Irakin hyökkäyksen Kuwaitiin erittäin vakavana kansainvälisen oikeuden rikkeenä ja kannatti Irakin ehdotonta vetäytymistä Kuwaitista. YK:n rooli nähtiin luonnollisesti turvallisuusneuvoston jäsenyyden kautta tärkeänä vastatoimenpiteiden oikeuttajana. Suomi korosti turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä läpi kriisin. Suomen suhtautuminen pakotejärjestelmään oli myönteinen, mutta Suomi näki myös ongelmia pakotejärjestelmässä sekä YK:n toiminnan rajoitteissa. Pakotejärjestelmän vaihtoehdoiksi nousi neljän sitoutumattoman maan ajama rauhanhanke ja sotilaallinen väliintulo. Yhdysvaltojen suunnasta kohdistui diplomaattista painetta sotilaallisen väliintulon puolesta ja marraskuussa 1990 turvallisuusneuvoston enemmistö asettui tukemaan sotilaallista väliintuloa. Suomi kannatti rauhanomaista ratkaisua kriisiin loppuun saakka, mutta piti sotilaallisia toimenpiteitä loogisena kehityskulkuna tilanteelle. Suomi ei halunnut asettua turvallisuusneuvoston enemmistöä vastaan eikä ei halunnut joutua tilanteeseen, jossa Suomen ääni ratkaisisi.

Avainsanat: Suomen YK-edustusto, YK:n turvallisuusneuvosto, Persianlahden kriisi, Irak, Kuwait, Suomen YK-politiikka

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Aihe ja tutkimuskysymykset	4
1.2	Aineisto ja tutkimusmenetelmä	6
1.3	Suomen YK-politiikan tausta ja ulkopoliittinen asema kylmän sodan lopulla	8
2	Kansainvälisen oikeuden ja YK:n rooli kriisin tulkinnessa	12
2.1	Irak kansainvälisen oikeuden rikkojana	12
2.2	YK vastatoimenpiteiden oikeuttajana	15
3	Kriisin ratkaisuvaihtoehdot	18
3.1	Pakotteet ensisijaisena toimena	18
3.2	Kohti voimankäyttöä ja neljän sitoutumattoman maan rauhanhanke vastareaktionä	21
4	Yhdysvaltain odotukset Suomea kohtaan	25
4.1	James Bakerin harjoittama diplomatia	25
4.2	Suomen edustajien näkemykset sotilaallisesta voimankäytöstä	27
5	Johtopäätökset	32
	Lähteet	35

1 Johdanto

Elokuun alussa 1990 Irak valtasi asevoimin Persianlahdella sijaitsevan naapurivaltionsa Kuwaitin. Irakin toimet järjestyivät koko kylmän sodan jälkeisen maailman. Suurvaltojen ristiriitojen vähentymisen myötä Irakin aloittama sota herätti erityisesti YK:n (Yhdistyneiden Kansakuntien) turvallisuusneuvoston sen kylmän sodan horroksesta. YK:n turvallisuusneuvosto kokoontui nopeasti Irakin hyökkäyksen jälkeen ja yksimielisesti hyväksyi päätöslauselman, jolla vaadittiin Irakin välitöntä vetäytymistä. Syksyllä 1990 YK:n turvallisuusneuvosto asetti lukuisia sanktioita Irakia vastaan toiveissa saada Irak vetäytymään Kuwaitista. Irakin sinnikkyuden vuoksi turvallisuusneuvosto päätyi vuoden lopulla äänestämään ankarammista keinoista Persianlahden tilanteen ratkaisemiseksi ja marraskuun lopulla 1990 turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselman sotilaallisen väliintulon sallimisesta.¹

YK:n turvallisuusneuvosto koostuu viidestä pysyvästä jäsenmaasta, jotka ovat Yhdysvallat, Venäjä, Iso-Britannia, Ranska ja Kiina, sekä kymmenestä muusta jäsenestä, jotka valitaan kahden vuoden toimikausiksi neuvoston jäseniksi. Suomi istui turvallisuusneuvoston jäsenenä yhtenä viidestätoista jäsenmaasta vuosina 1989–1990.² Pysyvillä jäsenmailla on päätöslauselmista äänestettäessä veto-oikeus, jolla he pystyvät estämään päätöslauselman hyväksymisen. Persianlahden kriisin aikaan yksikään pysyvä jäsenmaa ei kuitenkaan käyttänyt veto-oikeutta, kun äänestettiin voimankäytön sallimisesta Irakia vastaan. Kyseessä oli ensimmäinen kerta historiassa, kun turvallisuusneuvosto toimi harmoniassa.³ Marraskuun lopulla 1990 myös Suomi äänesti turvallisuusneuvoston päätöslauselman puolesta, joka salli Yhdysvaltain johtaman liittouman sotilaallisen väliintulon Persianlahdelle.⁴

1.1 Aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen Suomen pysyvän YK-edustuston raportointia Persianlahden kriisin aikaan syksyllä 1990. Selkeyden vuoksi käytän tässä tutkielmassa Irakin hyökkäyksestä Kuwaitiin ja sen jälkitilanteesta nimitystä Persianlahden kriisi, koska sillä nimellä tapahtumaa kuvaillaan myös Suomen pysyvän YK-edustuston raporteissa.

Tavoitteenani on pyrkiä tunnistamaan raportoinnista niitä teemoja, joiden perusteella Suomi

¹ Blomberg 2011, 229–233.

² Törmudd 1992, 17, 21.

³ Rittberger et al. 2019, 123–144.

⁴ Blomberg 2011, 236.

lopulta päätyi marraskuun lopulla 1990 äänestämään YK:n turvallisuusneuvoston voimankäytön sallivan päätöslauselman puolesta, mikä johti Yhdysvaltain ja sen liittolaisten sotilaalliseen väliintuloon Persianlahdella. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Millaisena YK ja kansainvälisen oikeuden rooli nähtiin kriisissä? Millaisia toimintavaihtoehtoja kriisin ratkaisemiseen nähtiin? Kohdistiko Yhdysvallat odotuksia Suomen käyttäytymiselle turvallisuusneuvostossa? Yhdysvallat olen yksilöinyt kolmannessa kysymyksessä erikseen, koska voimankäytön salliva päätöslauselma oli Yhdysvaltojen esitys.⁵ Täten mielenkiintoista on tutkia, miten Yhdysvallat perusteli Suomelle sotilaallista väliintuloa Persianlahden kriisiin.

YK:n peruskirjan artikla 2(4) kieltää valtioiden välisen voimankäytön tai sillä uhkaamisen. Turvallisuusneuvosto on YK:n ainoa elin, joka voi todeta onko voimankäytön tai sillä uhkaamisen kiellon rikkomus tapahtunut. Jos kieltoa on rikottu, turvallisuusneuvosto voi asettaa laillisesti sitovia velvoitteita YK:n jäsenmaita kohtaan päätöslauselmien muodossa. Päätöslauselmat ovat turvallisuusneuvoston viidentoista jäsenenään hyväksymiä laillisesti sitovia päätöksiä, joilla pyritään ylläpitämään kansainvälistä turvallisuutta ja rauhaa.⁶ Suomen YK-edustuston raportointia on mielekästä tutkia, koska vaihtuvana jäsenenä Suomella oli konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia turvallisuusneuvoston toimintaan, sekä mahdollisesti jopa päättävä asema neuvoston jäsenmaiden ehdottamissa päätöslauselmissa.

Olen rajannut aiheen käsittämään raporteja Irakin hyökkäyksestä Kuwaitiin elokuussa 1990 vuoden loppuun saakka, jolloin Suomen jäsenyys turvallisuusneuvostossa päättyi. Tutkielmassani tarkastelen vain Suomen YK-edustuston raportointia, ja pois on rajautunut Suomen laajempi ulkopoliittinen linja Persianlahden kriisissä. Kokonaiskatsaus Suomen ulkopoliittiseen suhtautumiseen Persianlahden kriisiin ja sen jälkeiseen Yhdysvaltain aloittama sotilaallinen väliintulo alueella olisi liian laaja aihe tarkasteltavaksi kandidaatintutkielmassa. YK-edustuston raportointi aiheesta avaa mielenkiintoisen raon tutkimukselle nimenomaan siitä, mitkä seikat vaikuttivat Suomen äänestyspäätökseen marraskuussa 1990. Tutkiessani Suomen äänestyspäätökseen vaikuttavia seikkoja raportoinnissa, kiinnitän huomiota myös raporteissa esiintyviin huolenaiheisiin, jotka liittyvät sotilaalliseen väliintuloon.

Tutkimuksestani nousee esille kiinnostavia näkökulmia esimerkiksi Suomen vierastavasta asenteesta sellaisia aloitteita kohtaan, jotka eivät olleet turvallisuusneuvoston menettelytavan

⁵ Blomberg 2011, 236.

⁶ Rittberger et al. 2019, 124–129.

mukaisia, tai jotka liiallisesti poikkesivat YK:n peruskirjan sanamuodonmukaisesta tulkinnasta. Suomelle oli myös tärkeää, ettei se joutuisi sotilaallisen väliintulon mahdollistavan päätöslauselman äänestyksessä ratkaisevaan asemaan. Sotilaallista voimankäyttöä haluttiin välttää erityisesti varmistamalla ensin, että pakotejärjestelmä ei ollut tehokas toimi. Suomen intresseissä oli myös vahvasti turvallisuusneuvoston yhtenäisen linjan ylläpitäminen sekä YK:n toimintakyvyn ja arvovallan säilyttäminen.

1.2 Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmassani hyödynnän primääriaineistona ulkoministeriön arkistosta kerättyjä raportteja ”YK Irakin hyökkäys Kuwaitiin” -kotelosta. Kyseiseen koteloon on koottu Suomen YK-edustuston virkamiesten laatimia raportteja turvallisuusneuvoston jäsenmaiden neuvotteluista koskien Persianlahden kriisin ratkomista. Kotelosta löytyy myös Yhdysvaltain silloisen ulkoministerin James Bakerin lähettämiä kirjeitä Suomen ulkoministerille Pertti Paasiolle sekä raportteja heidän tapaamisistaan. Erittäin hedelmällisenä aineistona kotelosta löytyy myös silloisen Suomen YK-suurlähettilään Klaus Törnuddin pidempiä analyysejä tulevaisuuden skenaarioista turvallisuusneuvostossa koskien Persianlahden kriisiä sekä Suomen kantoja erilaisiin mahdollisiin kriisin kehityskulkuihin. Virkamiehet pyrkivät raporteissaan pitämään ulkoministeriötä ajan tasalla tapahtumista ja raportit perustuvat pääosin turvallisuusneuvostossa käytyihin julkisiin keskusteluihin, virkamieslähteisiin sekä mediatietoihin.

Primääriaineiston tukena käytän tutkielmassani aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta, jolla kontekstualisoin tapahtumia. Tutkimuskirjallisuuteni käsittelee Persianlahden kriisiä, kylmän sodan loppua, Suomen ulkopoliittikan muutosta kylmän sodan lopulla, Suomen YK-politiikan historiaa ja Suomen jäsenyyttä YK:n turvallisuusneuvostossa 1989–1990. Persianlahden kriisistä perusteoksena hyödynnän Marc Wellerin teosta *Iraq and the use of force in international law* (2010). Weller tarkastelee teoksessaan Irakin kansainvälispoliittista roolia ja Persianlahden kriisin taustaa, sen tapahtumakulkua sekä turvallisuusneuvoston toimia kriisin keskellä. Silloinen YK-suurlähettiläs Klaus Törnudd on teoksessaan *Uuteen maailmanjärjestykseen: Suomi turvallisuusneuvoston jäsenenä 1989–1990* (1992) tutkinut Suomen roolia turvallisuusneuvoston jäsenenä ja avannut hieman yksityiskohtaisemmin muistelmaluontoisesti tapahtumia turvallisuusneuvostossa tuolta ajalta. Raportointiin liittyy paljon viittauksia YK:n peruskirjaan, joita ei raporteissa ole avattu. Niiden avaamiseksi hyödynnän Rittberger et al. teosta *International Organization* (2019).

Suomen YK-politiikkaa on tutkinut Jukka Pesu väitöskirjassaan *Suomi, rauhanturvaaminen ja kylmä sota 1956–1990: Rauhanturvaaminen osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä YK-politiikkaa* (2020). Tämän lisäksi Suomen YK-politiikan historiaa on tutkinut myös Timo Soikkanen teoksissaan *Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella [1], 1956–1969* (2003) ja *Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella. 2, Uudistuminen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970–81* (2008). Taustana Suomen ulkopoliittiselle asemalle kylmän sodan lopulla hyödynnän Juho Ovaskan väitöskirjaa *Hiljainen käänne: Suomen ulkopoliitiikan ja ulkopoliittisen päätöksenteon murrokset vuosina 1982–1990* (2023) sekä Jaakko Blombergin teosta *Vakauden kaipuu: kylmän sodan loppu ja Suomi* (2011). Näiden teosten avulla taustoitin Suomen YK-politiikan muotoutumista jäsenyyden alkua ajoista 1990-luvulle saakka ja sidon tutkielmani aikalaiskontekstiin, jossa tutkimuskohteeni raportointi tapahtui. Varsinaista tutkimusta, joka keskittyy nimenomaan tähän aiheeseen ei ole juuri olemassa, vaan aihetta sivutaan useissa edellä mainitsemisissä teoksissa.

Lähdekritiikin kannalta on myös olennaista huomioida, että primääriaineistoni koostuu suurilta osin YK-edustuston virkamiesten raportoinnista, minkä takia raporteista nousee esiin varsin YK:ta korostava kuva kriisin ratkaisemisen roolissa. Raportit ovat laadittu pitämään ulkoministeriö ajan tasalla turvallisuusneuvoston toimista. Tästä syystä virkamiehet ovat raportoineet vain asioista, jotka ovat olleet Suomen kannalta olennaisia. On myös huomioitava, että primääriaineistoni koostuu vain Suomen YK-edustuston näkemyksistä Persianlahden kriisistä. Primääriaineistossa ei korostu, miten tasavallan presidentin Mauno Koiviston kanslia tai ulkoministeriö keskustelivat kriisistä, ja miten YK-edustuston raportoinnilla on ollut suora vaikutus päätöksentekoon Helsingissä. Suomalaisten YK-edustuston virkamiesten tieto myös perustui osittain nimeämättömiin virkamieslähteisiin, joten on olennaista huomioida, että suomalaisten virkamiesten saatavilla oleva tieto ei ole ollut täydellistä. Raporttien asiasisällön mahdollisia taustamotiiveja en näe arvokkaaksi epäillä, koska lähes kaikki tarkastelemani raportointi on ollut salattua, joten raportoinnissa sanottiin asiat hyvin suoraviivaisesti. Klaus Törnuddin vuonna 1992 julkaiseman kirjan kanssa on kuitenkin oltava tarkka, koska hän julkaisi teoksen kaksi vuotta tapahtumien jälkeen. Törnuddin muistikuvat tapahtumista ovat saattaneet kahdessa vuodessa muovautua hieman erilaisiksi. Ulkoministeriön salaisissa asiakirjoissa on myös 25 vuotta kestävä salaus, joten Törnuddin teosta myös rajoittaa kyseinen seikka. Kyseessä ei myöskään ole varsinainen tutkimus aiheesta, vaan pikemminkin hänen omia muistelmiaan.

Metodologisena työkaluna hyödynnän tutkielmassani laadullista sisällönanalyysiä ja historiantutkimuksellista päättelyä. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven mukaan sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä. Sisällönanalyysin myötä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Luonteeltaan sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstistä merkityksiä.⁷ Laadullinen sisällönanalyysi sopii primääriaineistoni laajuuden kannalta erinomaisesti metodologiseksi työkaluksi. Sen myötä olen hahmottanut teemoja raportoinnista, joihin haluan keskittyä ja sen kautta olen rajannut tiettyjä aiheita raportoinnista pois, joihin en keskity.⁸

Primääriaineistostani olen tunnistanut kolme teemaa, jotka ohjaavat analyysiäni ja raporttien tulkintaa, jotka ovat kansainvälisen oikeuden ja YK:n roolin tulkinta, kriisin eri ratkaisuvaihtoehdot ja Yhdysvaltojen diplomatia Suomea kohtaan. Aineistosta esiintyy myös muita teemoja, kuten arabivaltioiden omat rauhanpyrkimykset sekä pyrkimykset kytkeä Israelin ja Palestiinan välinen konflikti osaksi Persianlahden kriisiä. Nämä olen kuitenkin rajannut suurilta osin pois, koska niistä raportointi ei ole yhtä laajaa kuin valitsemistani teemoista. Kandidaatintutkielmani paisuisi myös liian isoksi kokonaisuudeksi, jos tutkisin kaikki mahdolliset teemat läpi.

1.3 Suomen YK-politiikan tausta ja ulkopoliittinen asema kylmän sodan lopulla

Suomi hyväksyttiin YK:n jäsenvaltioksi joulukuussa 1955. Suomen tie YK:n jäseneksi ei kuitenkaan sujunut ilman mutkia. Pariisin rauhansopimuksen jälkeen vuonna 1947 Suomi jätti hakemuksen YK:n jäseneksi, mutta jäsenyyden saaminen estyi lähes vuosikymmeneksi YK:n jouduttua pattitilanteeseen. Itä- ja länsiblokki käyttivät jatkuvasti veto-oikeutta toistensa vaikutuspiirissä olevia maita kohtaan. Suomen mahdollinen jäsenyys YK:ssa herätti myös huolia naapurimaassa Ruotsissa, joka halusi pitää Suomen YK:n ulkopuolella. Ruotsin perusteluna oli, että Suomen ja Neuvostoliiton suhde on liian herkkä. Jos Suomi päätyisi YK:ssa äänestämään liikaa länsiblokin kanssa, Suomi joutuisi Ruotsin mukaan ongelmiin Neuvostoliiton kanssa ilman, että länsiblokki voisi tehdä asialle mitään. Jos Suomi puolestaan äänestäisi YK:ssa liikaa Neuvostoliiton mukaan, Suomen kohtalo lännessä olisi sinetöity Neuvostoliiton satelliittivaltioksi. Ruotsi koki, että tällainen kohtalo väistämättä vaikuttaisi myös Ruotsin omaan tilanteeseen. Iso-Britannia jakoi Ruotsin kanssa huolet Suomen

⁷ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103, 117.

⁸ Ibid., 104–107.

asemasta, mutta ei pystynyt äänestämään Suomen jäsenyyttä vastaan. Iso-Britannia oli vaikuttanut Yhdysvaltoihin aktiivisesti, jotta kahdeksantoista valtiota sisältävä pakettiratkaisu otettaisiin mukaan YK:n jäseniksi. Suomen YK-politiikkaa alettiin muotoilemaan aktiivisesti jäsenyyden selvittyä siihen saakka, kunnes Suomi osallistui ensimmäistä kertaa yleiskokoukseen marraskuussa 1956.⁹

YK:n jäsenyys muutti Suomen asemaa kansainvälisessä politiikassa. Aiemmin Suomi oli pystynyt pidättäytymään konfliktien ja kriisien ulkopuolella ja pitämään matalaa profiilia. Jäsenyyden myötä kuitenkin hiljaa olemisestakin tuli kannanotto. YK:n jäsenyys myös toi Suomelle mahdollisuuden korostaa länsimaisuuttaan, joka oli uhkana jäädä vähemmälle huomiolle kylmän sodan alussa idänsuhteiden ansiosta. YK:n kautta Suomi pystyi aktiivisemmin osoittamaan maailmalle olevansa läntinen demokratia. Nopeasti Suomen jäsenyyden hyväksymisen jälkeen Suomi joutui YK:ssa ottamaan kantaa vuonna 1956 sekä Suezin että Unkarin kriiseihin. Suezin kriisissä Iso-Britannian, Ranskan ja Israelin liittouma valtasi Egyptiltä Suezin kanava-alueen. Suezin kriisi oli Suomen kannalta helppo tilanne, koska Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olivat yhteisymmärryksessä. Unkarin kriisissä Neuvostoliitto ja Yhdysvallat olivat jyrkästi eri mieltä. Vuonna 1956 Neuvostoliitto tukahdutti asevoimin Unkarin kansannousun. Tilanne oli Suomelle arkaluontoinen, koska Suomi ei halunnut sinetöidä heti kohtaloaan YK:ssa Neuvostoliiton satelliitiksi. YK:n yleiskokous hyväksyi Unkarin tilanteesta yksitoista päätöslauselmaa, joista Suomi pidättäytyi kuudesta ja kannatti viittä. Timo Soikkasen mukaan tilanteessa ”mentiin niin pitkälle kuin puolueettomuus salli ja vähän ylikin.” Suezin kriisissä Suomi osoitti kykynsä puolueettomana ja riippumattomana maana lähettäessään rauhanturvajoukkoja YK:n operaatioon Suezille.¹⁰

1960-luvulla Suomen kylmän sodan aikaisen YK-politiikan lopullisen muodon määritteli silloinen YK-suurlähettiläs Ralph Enckell. Hän vakiinnutti varovaisuuden osaksi Suomen YK-politiikkaa ja asetti YK-diplomaateille tiukat rajat, miten tulisi menetellä, jotta Suomen asema puolueettomana maana säilyisi. Enckellin johdolla YK-politiikassa lähdettiin rakentamaa Suomesta kuvaa, joka ei ottanut kantaa suurvaltojen välisiin ristiriitoihin, mutta oli aina valmis yhteistyöhön. Suomen linjaa YK:ssa tarkensi Kekkonen vielä YK:n yleiskokouksen puheessa vuonna 1961. Kekkonen sanoi, että Suomi näkee itsensä enemmän lääkärinä kuin tuomarina sekä Suomi etsii ongelmiin ratkaisuja eikä julista tuomioita. Suomen

⁹ Pesu 2020, 63–66.

¹⁰ Soikkanen 2003, 192–195; Pesu 2020, 65.

linja sai tukea YK:ssa ja 1960-luvulla alkoi nousta enemmän esiin kysymyksiä, jotka olivat ainakin osittain erillään suurvaltojen ristiriidoista. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi siirtomaiden itsenäistymispyrkimyksiin, rotusortoon ja kehittyvien maiden taloudellisiin ongelmiin liittyvät kysymykset.¹¹

Suomen YK-politiikalle todellinen koe oli Suomen ensimmäinen kausi YK:n turvallisuusneuvoston jäsenenä 1969–1970. Turvallisuusneuvoston vuonna 1970 hyväksymästä viidestätoista päätöslauselmasta oli jopa peräti yksitoista Suomen ehdottamia.¹² Suomen kausi turvallisuusneuvoston jäsenenä oli erittäin menestynyt ja Suomen silloinen YK-suurlähettiläs Max Jakobsson haki YK:n pääsihteeriksi vuonna 1971.¹³ 1970-luvulla Suomi istui YK:ssa lukuisen eri komitean ja neuvoston jäsenenä. Menestyksekkäs kausi turvallisuusneuvostossa oli kasvattanut Suomen mainetta YK:n jäsenten keskuudessa. Aarno Karhilon jättäessä YK-suurlähettilään pesti vuonna 1977 hän vastasi Suomen Kuvalehden haastattelussa, että Suomen suurimmat menestykset YK:ssa ovat tapahtuneet dekolonisaatioon, kehityskysymyksiin ja aseistariisuntaan liittyvissä kysymyksissä.¹⁴ 1980-luku Suomen YK-politiikassa mielletään erityisesti rauhanturvaamisen osalta kulta-ajaksi. Suomalaisten rauhanturvajoukkojen panostusta arvostettiin myös kansainvälisesti, kun YK:n rauhanturvajoukot saivat Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1988. Rauhanturvaaminen oli yksi keino Suomen YK-politiikassa, jolla rakennettiin Suomesta kuvaa puolueettomana Pohjoismaana. 1980-luvun lopulla Suomi valittiin uudelleen turvallisuusneuvoston jäseneksi vuonna 1989, mikä viestii Suomen luotettavasta ja arvostetusta maineesta YK:ssa.¹⁵

Suomen ulkopoliittinen asema alkoi myös merkittävästi muuttua 1980-luvulla. Vuosikymmenen alussa Suomen ulkopoliittikkaa määritteli vielä Paasikiven-Kekkosen ulkopoliittinen linja, jossa ulkopoliittikan johtamista määritti ensisijaisesti suhde Neuvostoliittoon. Ovaskan mukaan vuodesta 1984 Suomi alkoi hiljalleen irtautua perinteisestä ulkopoliitikastaan presidentti Mauno Koiviston aikakaudella. Ulkopoliittikan kurssi alkoi kääntyä kohti länttä ja Suomi vahvisti sidoksiaan länsieurooppalaisiin järjestöihin.¹⁶ Suomen neuvostosuhteiden merkitys myös väheni 1980-luvun puolivälissä. Neuvostoliiton johtoon noussut Mihail Gorbatsšov uudisti maan ulkopoliittikkaa palvelemaan

¹¹ Ibid., 197–199.

¹² Ibid., 200–201.

¹³ Soikkanen 2008, 295–311.

¹⁴ Ibid., 394–403.

¹⁵ Pesu 2020, 16, 533.

¹⁶ Ovaska 2023, 3.

hänen toteuttamia sisäpoliittisia reformeja. Hänen tavoitteena oli Neuvostoliiton talouden kohentaminen ja ulkopoliitiikan kautta hän pyrki rauhoittamaan suhteita länteen, jotta taloudellinen vuorovaikutus lisääntyisi lännen kanssa.¹⁷ Ovaska kuvaa Gorbatshovin aikaista Neuvostoliiton ulkopoliitiikan muutosta ”ulkopoliitiikan de-ideologisoinniksi”. Gorbatshov julisti ulkopoliitiikan de-ideologisointia YK:n yleiskokouksessa joulukuussa 1988. Neuvostoliiton ulkopoliitiikkaan eivät enää kuuluneet luokkataistelu ja muut ideologiset argumentit.¹⁸

Vuonna 1989 Euroopan poliittinen ja sotilaallinen kahtiajako oli jo kaatumaisillaan. Samaan aikaan Neuvostoliitto myös luopui Suomen puolueettomuutta vastustavasta asenteestaan.¹⁹ Berliinin muuri kaatuminen oli symbolinen hetki kylmän sodan päättymisestä ja vastakkainasettelun loppumisesta Euroopassa. Samana vuonna myös käytiin vaalit monessa Itä-Euroopan maassa, jossa sosialistiset puolueet äänestettiin pois vallasta.²⁰ Joulukuussa 1989 Mihail Gorbatshov ja Yhdysvaltain presidentti George H. W. Bush tapasivat Maltalla. Berliinin muurin romahtamisen jälkimainingeissa molemmat suurvaltajohtajat totesivat toisen maailmansodan jälkeisen vastakkainasettelun olevan ohi.²¹

Suomen hiljainen integroituminen 1980-luvun puolivälistä kohti länttä ja kylmän sodan vastakkainasettelun päättyminen väistämättä vaikutti myös Suomen rooliin YK:ssa. Vastakkainasettelun poistuessa, Suomen YK-politiikan ei enää tarvinnut olla yhtä varovaista. Aikaisempaa passiivisempaa roolia YK:ssa pystyttiin ilman liiallista pelkoa Neuvostoliiton reaktiosta muuttamaan kohti aktiivisempaa YK-politiikkaa, jossa uskallettiin ottaa kantaa enemmän suurvaltojen etupiireihin kuuluvissa asioissa. Koivisto arvioi Persianlahden kriisin kohdalla vuonna 1990, että Suomen ulkopoliitiikan perinteinen argumentti on menettänyt merkityksensä. Kun enää ei ollut olemassa suurvaltojen välillä ristiriitaa, niin Suomi joutuisi ottamaan herkemmin kantaa kansainvälisiin kiistakysymyksiin.²² Irakin hyökkäys Kuwaitiin pisti Suomen turvallisuusneuvoston jäsenenä ensi kertaa toden teolla ottamaan kantaa merkittävään kansainväliseen kiistakysymykseen, jossa Suomi lopulta joutui päättämään Yhdysvaltain iskuista Irakia kohtaan.

¹⁷ Ritvanen 2021, 32.

¹⁸ Ovaska 2023, 375.

¹⁹ Ritvanen 2021, 268.

²⁰ Ovaska 2023, 36.

²¹ Ibid., 38.

²² Ibid., 394.

2 Kansainvälisen oikeuden ja YK:n rooli kriisin tulkinnassa

Tässä luvussa tarkastelen, miten Persianlahden kriisi hahmotettiin kansainvälisen oikeuden näkökulmasta sekä millaisena YK:n roolia pidettiin kriisin ratkaisijana. Raportit turvallisuusneuvoston sisältä avaavat sitä, miten Irakia kuvailtiin raportoinnissa sekä millaisia odotuksia ja toiveita YK:hon kohdistettiin. Tavoitteena on luoda kokonaiskuva, miten kriisi ymmärrettiin.

2.1 Irak kansainvälisen oikeuden rikkojana

Irakin tehokas, vajaan vuorokauden kestänyt operaatio Kuwaitin miehittämiseksi, herätti alusta alkaen tyrmistyneitä reaktioita maailmalla. Kansainvälisen politiikan rattaat lähtivät pyörimään jo hyökkäyksenä. Ensimmäinen YK:n turvallisuusneuvoston yksimielisesti hyväksymä päätöslauselma oli jo aamulla valmis. Päätöslauselma 660 tuomitsi Irakin sotatoimet ja vaati Irakin vetäytymistä Kuwaitista.²³ Irak myös jäi pitkälti vaille tukijoita, kun jopa Neuvostoliitto, joka oli Irakin vanha liittolainen Lähi-idässä, oli myös hyväksynyt Irakin vetäytymistä vaativan päätöslauselman.²⁴

Kuwaitista saapuvat tiedot hyökkäyksen etenemisestä ja miehitystoimista maalasivat jo heti kriisin alussa kuvaa Irakista aggressiivisena hyökkääjänä kuvaa. YK:n turvallisuusneuvostolle toimitettiin Kuwaitin pyynnöstä 6. elokuuta raportti Irakin miehitysjoukkojen harjoittamista epäinhimillisistä toimista maassa kuwaitilaisia kohtaan. Raportissa kerrotaan kansainvälisen oikeuden vastaisista rikkeistä, kuten pyhien paikkojen tuhoamisista, ”clean up” -operaatioista, eli asukkaiden kotirauhan rikkomisesta ja kotien tyhjentämisistä, sekä pankkien ja muiden julkisten paikkojen ryöstelystä. Miehitysjoukkojen harjoittamalla toimilla vaikutti olevan suoria kytköksiä ihmisoikeusrikkomuksiin, sillä miehitysjoukkojen kerrotaan vieneen elintarvikkeita tavarataloista, tavoitteena kansalaisten nälännyttäminen. Samainen raportti miehitysjoukkojen toiminnan luonteesta sisältää myös arvioinnin epäinhimillisen toiminnan laajuuden kasvamisesta kuwaitilaisten vastarinnan lisääntyessä.²⁵ Klaus Törnudd myöhemmin omassa teoksessaan mainitsee, että Irakin hyökkäys Kuwaitiin oli mitä räikein kansainvälisen oikeuden rikkomus.²⁶ Pertti Paasio selittäessään loppuvuodesta 1990 Suomen tukea voimankäyttöä sallivalle päätöslauselmalle totesi, että Suomi ei voinut kriisissä noudattaa

²³ Törnudd 1992, 125.

²⁴ Blomberg 2011, 230.

²⁵ TN/Irakin hyökkäys Kuwaitiin, 6.8.1990, Yleistä I, 31.18 YK Irakin hyökkäys Kuwaitiin 2.8.1990, UMA.

²⁶ Törnudd 1992, 129.

perinteistä puolueettomuutta ja suhtautua kriisiin osapuoliin tasapuolisesti, kun kansainvälistä oikeutta ja YK:n peruskirjaa oltiin rikottu ilmiselvästi.²⁷ Edellä mainitut irakilaiden miehitysjoukkojen teot ovat luokiteltavissa Geneven sopimuksen rikkomuksiksi. Kansojen itsemääräämisoikeus on YK:n perusoikeuskirjan ytimessä olevia periaatteita, ja tämänkin takia oli kriisin alusta lähtien selvää, että kyseessä on maailmanpoliittisen kriisin lisäksi myös kansainvälisen oikeuden kriisi. Kuwaitin pyynnöstä toimitettu raportti on myös pyrkimys legitimoimaan Irak selväksi kansainvälisen oikeuden rikkojaksi.

YK:n pääsihteeri Javier Pérez de Cuéllar tapasi Jordanian pääkaupungissa Ammanissa Irakin ulkoministerin Tariq Azizin elo- ja syyskuun vaihteessa. Ulkomaisten kansalaisten evakuointi Kuwaitista oli kohdannut haasteita. Aziz myönsi keskustelussaan pääsihteerin kanssa, että heitä oli sijoitettu eri sotilastukikohtien, öljynjalostamoiden ja muiden mahdollisten hyökkäyksen kohteena olevien laitosten läheisyyteen hyökkäyksen estämiseksi.²⁸ Ihmiskilpien käytön myöntäminen osoittaa, että syytteet kansainvälisen oikeuden rikkeistä Irakia kohtaan eivät olleet vain yksipuolisia, vaan Irak myös itse myönsi toimineensa tavalla, joka oli ristiriidassa kansainvälisen oikeuden kanssa.

Irakin ulkoministeri myös puolusteli Irakin toimia YK:n pääsihteerille. Azizin mukaan Kuwait oli jo vuosia polkenut öljyn hintaa alas, mikä pakotti Irakin hyökkäämään Kuwaitiin. Aziz myös puhui intohimoisesti YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmasta 661.²⁹ Turvallisuusneuvosto oli 6. elokuuta hyväksynyt päätöslauselman 661, jossa määrättiin taloudellisia pakotteita Irakia vastaan.³⁰ Päätöslauselman 661 mukaisten taloudellisten pakotteiden avulla Irakin öljynvientä lakkautettiin ja Aziz väitti tämän lietsovan humanitaarista kriisiä, koska hänen mukaansa Irakin kansan ruokkiminen oli kiinni öljynviennistä saaduista tuloista.³¹ Suomen YK-suurlähettiläs Klaus Törnudd myös nosti esiin huolen mahdollisesta humanitaarisesta kriisistä pakotteiden seurauksena raportissaan 5.9.³² Irakin ulkoministerin kommentit liittyen pakotteisiin osoittavat, että kansainvälinen oikeus ei ollut vain yksisuuntaisen tuomitsemisen väline, vaan kiistanalainen kehys, josta käytiin kamppailua YK:n ja Irakin välillä.

²⁷ Pesu 2020, 524.

²⁸ TN; Pääsihteerin raportti koskien Ammanin keskusteluja, 7.9.1990, s. 2. Yleistä II, 31.18, UMA.

²⁹ Ibid.

³⁰ Törnudd 1992, 130.

³¹ TN; Pääsihteerin raportti koskien Ammanin keskusteluja, 7.9.1990, s. 2. Yleistä II, 31.18, UMA.

³² Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 3. Yleistä II, 31.18, UMA.

Samassa tapaamisessa Tariq Aziz väitti YK:n sortuvan kaksoisstandardeihin verrattuna muihin kriiseihin.³³ Törnudd 5.9. raportissaan arvioi, että Irak oli puolustellut tekojaan vetoamalla palestiinalaisalueiden miehityksiin länsirannalla ja Yhdysvaltain suorittamiin Grenadan ja Panaman miehityksiin.³⁴ Kaksoisstandardeilla Aziz viittaa siihen, että YK ei lähtenyt yhtä kollektiivisiin toimenpiteisiin Yhdysvaltoja tai Israelia kohtaan palestiinalaisalueiden miehityksessä sekä Grenadan ja Panaman miehityksissä. YK-edustuston raportoinnista ei kuitenkaan löydy suoraan suomalaisten suhtautumista Irakin esittämään argumenttiin kaksoisstandardeista YK:n toiminnassa. Olihan Suomi äänestänyt vuonna 1983 YK:n yleiskokouksen päätöslauselman puolesta, jossa todettiin Yhdysvaltojen rikkoneen kansainvälistä oikeutta Grenadan miehityksessä.³⁵ Tätä kuitenkin mahdollisesti selittää se, että Paasion mukaan oli ensisijaista turvata Kuwaitin turvallisuus. Irakin hyökkäys haastoi YK:n kollektiivisen turvallisuuden järjestelmän niin suuresti, että Kuwaitin turvallisuuden varmistamisessa oli kyseessä myös etenkin kaikkien pienten valtioiden turvallisuudesta huolehtiminen.³⁶ Irakin argumentteihin tarttuminen olisi heikentänyt YK:n turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä, kun turvallisuusneuvosto oli yksimielisesti tuominnut Irakin hyökkäyksen. Yhtenäinen turvallisuusneuvosto pystyi tehokkaammin ylläpitämään YK:n kollektiivisen turvallisuuden järjestelmää.

Suomelle tyypillistä kansainvälisen oikeuden noudattamista korostavaa linjaa mukaili myös Klaus Törnuddin raportti YK:n turvallisuusneuvoston vaikutuskeinoista kriisissä. YK:n peruskirjan seitsemäs luku käsittää peruskirjan artiklat 39–51, jotka antavat toimivaltuuksia turvallisuusneuvostolle, kun kansainvälistä turvallisuutta ja rauhaa on rikottu.³⁷ Törnuddin mukaan peruskirjan seitsemäs luku oli tehty nimenomaan tällaista kriisiä varten ja YK olikin toiminut hänen arvioidensa mukaan täysin oppikirjan mukaan. Suurvaltojen keskeiset ristiriidat eivät olleet esteenä turvallisuusneuvoston toimille, jonka takia peruskirjan artikloja voitiin tällä kertaa päättäväisesti soveltaa. Törnuddin mukaan kyseessä oli erittäin räikeä kansainvälisen oikeuden rikkomus ja Irakia ei missään nimessä voitu antaa nielaista Kuwait. Se olisi asettanut karmaisevan ennakkotapauksen monelle pienelle valtiolle ja olisi ollut suuri kolaus YK:lle.³⁸ Törnudd myöhemmin omassa kirjassaan uskoi Suomen näkevän Kuwaitin

³³ TN; Pääsihteerin raportti koskien Ammanin keskusteluja, 7.9.1990, s. 2. Yleistä II, 31.18, UMA.

³⁴ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 5. Yleistä II, 31.18, UMA.

³⁵ Blomberg 2011, 16.

³⁶ Pesu 2020, 524.

³⁷ Rittberger et al. 2019, 124.

³⁸ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 1. Yleistä II, 31.18, UMA.

kohtalossa yhtymäkohtia talvisodan tapahtumiin, vaikkei tähän virallisissa puheenvuoroissa vedottukaan.³⁹ Suomen edustustolle kriisin oikeudellinen kehys oli varsin selkeä eikä sitä nähty harmaana alueena. Poliittiset esteet olivat poistuneet kansainvälisen oikeuden soveltamiselta, joten sitä voitiin päättäväisesti soveltaa. Törnuddin esittämä huoli tilanteen asettamasta mahdollisesta karmivasta ennakkotapauksesta osoittaa Suomen YK-edustuston ymmärrystä, että pienenä valtiona Suomen etujen mukaista oli kansainvälisen oikeuden puolustaminen. Tähän liittyy Törnuddin myöhemmin tekemä vertauskuva talvisodan tapahtumiin Kuwaitin tilanteesta.

2.2 YK vastatoimenpiteiden oikeuttajana

Kansainvälisen oikeuden räikeiden rikkomisten seurauksena oli paikka YK:lle näyttää, että kansainvälisen oikeuden rikkeistä seuraa myös vakavasti otettavia seurauksia. Marc Wellerin mukaan voimankäytön kielto oli jo kylmän sodan aikana saavuttanut ”ehdottoman normin” aseman kansainvälisessä oikeudessa. Yleinen käsitys ehdottomista normeista on, että niistä ei voi poiketa ja ne sitovat kaikkia valtioita kaikissa olosuhteissa. Näiden normien rikkominen aiheuttaa merkittäviä seurauksia kansainvälisessä järjestelmässä. Tässä tapauksessa Persianlahden kriisi oli avainasemassa oleva testi ehdottomien normien rikkeiden vastaamiselle.⁴⁰ Ensimmäinen hyökkäyksen tuomitseva päätöslauselma 660 saatiinkin nopeasti ulos, mutta Kuwaitin miehityksen jatkuessa YK:hon kohdistui paineita pakototoimien tehokkuudesta. Samalla myös yhtenäinen YK ja turvallisuusneuvosto nousi kysymysmerkiksi.

Suomen kanta kriisissä oli, että vastatoimenpiteiden tuli tapahtua nimenomaan YK:n kautta ja sen peruskirjan puitteissa. YK:n pääsihteeri oli lausunnossaan 8.8. korostanut, että kaikki kriisin ratkaisemiseen tähtäävien toimenpiteiden on oltava YK:n peruskirjan mukaisia.⁴¹ Törnudd päätti raporttinsa 5.9. sanoihin: ”Tätä nykyä YK ei ole mikään puolueeton ja diplomaattinen sovittelija, vaan YK itse edustaa maailmanyhteisöä Irakin vastaisessa rintamassa.”⁴² YK ymmärrettiin toimijana, joka edusti kollektiivina Irakin vastaista rintamaa. Samalla pääsihteerin lausunto osoitti, että kansainvälinen oikeus ei ollut vain retorinen keino Irakia vastaan, vaan se ymmärrettiin myös rajoitteena YK:n ja sen jäsenvaltioiden toimille.

³⁹ Törnudd 1992, 144.

⁴⁰ Weller 2010, 13.

⁴¹ YK:n pääsihteerin lausunto koskien Kuwaitin liittämistä Irakiin, 9.8.1990, Yleistä I, 31.18, UMA.

⁴² Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 3. Yleistä II, 31.18, UMA.

Törnudd itse törmäsi YK:n peruskirjan asettamiin rajoitteisiin turvallisuusneuvoston toiminnalle. Erityisesti artiklojen tulkinta oli herättänyt huolia. Törnuddin mukaan ei ollut olemassa tarkkaa käsitystä, että milloin turvallisuusneuvosto katsoisi artiklan 41 toimet riittämättömiksi ja voisi siirtyä artiklan 42 mukaisiin toimenpiteisiin.⁴³ YK:n peruskirjan artikla 41 käsittää lähtökohtaisesti ei-sotilaallisia toimenpiteitä, kuten taloudellisia pakotteita. Jos turvallisuusneuvosto katsoo artiklan 41 mukaiset toimenpiteet riittämättömäksi, se voi päättää siirtyä artiklan 42 mukaisiin toimenpiteisiin, jotka käsittävät sotilaalliset toimenpiteet rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi.⁴⁴ Esiin nousi ongelmia kansainvälisen oikeuden soveltamisessa, kun soveltaminen vaati poliittisia toimenpiteitä. Poliittisilla toimenpiteillä tarkoitan turvallisuusneuvoston yhteisymmärrystä artiklan 41 mukaisten toimenpiteiden riittämättömyydestä.

Suomen edustajat korostivat kriisin poikkeuksellista historiallisuutta YK:n roolin kannalta. Ulkoministeri Pertti Paasio tapasi YK:n pääsihteerin 26.9.1990. Tapaamisessa Paasio totesi pääsihteerille, että turvallisuusneuvosto oli tilanteessa, johon ei kunnolla ollut ennakkotapausta olemassa.⁴⁵ Jonkinlaisena ennakkotapauksena voisi kuitenkin pitää YK:n Yhdysvalloille antamaa mandaattia Korean sodassa. Tämän mahdollisti kuitenkin vain se, että Neuvostoliitto boikotoi koko turvallisuusneuvostoa, eikä siten käyttänyt veto-oikeuttaan kyseisessä päätöksessä.⁴⁶ Syksyn 1990 tapahtumat Kuwaitissa olivat poikkeuksellisia siksi, että ne keräsivät turvallisuusneuvoston jäsenmaat yhtenäisinä tuomitsemaan Irakin hyökkäyksen. Tässä mielessä turvallisuusneuvosto tosiaan oli ilman aiempia tapauksia, joista ottaa mallia. YK oli alusta lähtien Irak-Kuwaitin konfliktin kanssa uuden edessä asettamassa tärkeää ennakkotapausta.

Kun kriisin alusta saakka odottavat katseet kohdistuivat YK:hon ratkaisijana, oli turvallisuusneuvoston yhtenäisyys erityisen tärkeää koko YK:n uskottavuuden säilyttämiseksi. YK:n pääsihteerin tekemän Ammanin matkan jälkimainingeissa Suomen edustajalle osoitetussa puheenvuoroluonnoksessa painotettiin turvallisuusneuvoston yhtenäisyyden säilyttämisen merkitystä.⁴⁷ Se, että turvallisuusneuvoston jäsenmaiden kannat eivät eriytyisi, olisi tärkeää paitsi YK:n uskottavuudelle, myös kriisiin vastaamisen

⁴³ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 3. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁴⁴ Rittberger et al. 2019, 130–131.

⁴⁵ Ulkoasiainministeri Paasion tapaamiset YK:n 45. yleiskokouksen yhteydessä YK:n pääsihteerin De Cuéllar, 2.10.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁴⁶ Pesu 2020, 62.

⁴⁷ TN; pääsihteerin konsultaatiot Ammanin käynnin jälkeen, Yleistä II, 31.18, UMA.

tehokkuudelle. Ulkoministeriön poliittisen osaston päällikön Jaakko Blombergin raportissa 16.11. korostetaan Suomen roolin tärkeyttä pysyvien jäsenmaiden yhtenäisyyden ylläpitämiseksi.⁴⁸ Suurvaltojen kantojen eriytyminen olisi lamaannuttanut turvallisuusneuvoston kyvyn vastata kriisiin. Suomi pyrki turvallisuusneuvostossa toimimaan siis yhtenäistä linjaa rakentavana toimijana. Yhtenäisyyden korostaminen myös viestii sitä, että Irakin vastaisten toimenpiteiden tulisi tapahtua YK:n kautta eikä yksittäisinä kansallisina toimina.

⁴⁸ Irak-Kuwait; TN:n toiminta ja Suomen kanta eräissä jatkoskenaarioissa, 16.11.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

3 Kriisin ratkaisuvaihtoehdot

Tässä luvussa tarkastelen, miten Suomen YK-edustusto suhtautui kriisin ratkaisemiseen tähtääviin eri toimenpiteisiin. Klaus Törnuddin raportit avaaavat hyvin kuvaa Suomen YK-edustuston kannasta taloudellisiin pakotteisiin, sotilaalliseen voimankäyttöön sekä neljän sitoutumattoman maan rauhanhankkeeseen. Tavoitteena on luoda kokonaiskuva siitä, millaisia vaihtoehtoja nähtiin Suomen kannalta todennäköisinä kriisin ratkaisemisen kannalta.

3.1 Pakotteet ensisijaisena toimenpiteenä

Suomi toimi pakotteet sallivan turvallisuusneuvoston päätöslauselman 661 yhtenä suosittajista.⁴⁹ Kyseinen päätöslauselma sisälsi ponsikappaleen, jolla perustettiin turvallisuusneuvostolle oma pakotekomitea, jonka tehtävänä oli seurata pakotteiden täytäntöönpanoa. Komitean järjestäytymiskokous pidettiin 9.8., jossa valittiin komitean puheenjohtajamaaksi Suomi.⁵⁰ Pakotekomitean puheenjohtaja Marjatta Rasi totesi Irakin YK-suurlähettiläälle 13.8., että Suomen lähtökohta komitean työskentelyssä on objektiivisuus. Molemmat myös toivoivat, että pakotekomitean työskentelystä ei tulisi pitkäaikaista.⁵¹ Objektiivisuutta korostava rooli pakotekomitean puheenjohtajamaana voidaan nähdä juontavan juurensa Kekkonen toteamukseen YK:ssa vuonna 1961, että Suomi toimii kansainvälisessä politiikassa mieluummin lääkärinä kuin tuomarina.⁵² Suomella oli myös ollut 1970- ja 1980-luvuilla tiiviit kauppasuhteet Irakin kanssa. Etenkin suomalaiset rakennusalan yritykset toimivat aktiivisesti Irakissa.⁵³ Suomen toimiminen päätöslauselman 661 yhtenä suosittajista sekä pakotekomitean puheenjohtajana osoittaa, että Suomi osallistui pakotejärjestelmään aktiivisesti eikä vain passiivisena pakotteiden hyväksyjänä. Kuitenkin aiemmat kauppasuhteet Irakiin mahdollisesti vaikuttivat Suomen neutraaliin suhtautumiseen pakotekomiteaan.

Huolimatta siitä, että turvallisuusneuvoston jäsenmaat seisoivat yksimielisinä Irakin hyökkäyksen tuomitsevan päätöslauselman 660:n takana, oli turvallisuusneuvoston jäsenten keskuudessa eriäviä tulkintoja päätöslauselman 661 sisältyvistä toimenpiteistä. Yhdysvallat oli aloittanut päätöslauselman 661 nojalla merisaarron toimeenpanemisen Persianlahdella,

⁴⁹ TN; Irak-Kuwait, 29.9.1990, Yleistä II, 31.18, UMA.

⁵⁰ Törnudd 1992, 159–160.

⁵¹ TN; Irak-Kuwait, 14.8.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁵² Soikkanen 2003, 198.

⁵³ Blomberg 2011, 236.

mutta moni turvallisuusneuvoston jäsenmaa ei katsonut kyseisen päätöslauselman oikeuttavan merisaarron mukaisia toimenpiteitä. Suomen kanta oli, että päätöslauselma 661 ei kata merisaartoa.⁵⁴ Turvallisuusneuvosto alkoi näyttää pieniä rakoja yhtenäisyydessään jo kriisin varhaisessa vaiheessa nimenomaan päätöslauselmien tulkinnan saralla. Yhdysvaltojen toiminta aiheutti turvallisuusneuvoston muiden jäsenmaiden keskuudessa epäluottamusta Yhdysvaltoja kohtaan. Turvallisuusneuvostossa heräsi pelko siitä, että kontrolli operaatiosta menetettäisiin Yhdysvalloille.⁵⁵ Kiista merisaarosta oli osoitus YK:n turvallisuusneuvoston sisäänrakennetusta ongelmasta. Eri jäsenmailla oli eriäviä tulkintoja päätöslauselmien sisällöstä. Suomen päätöslauselman tiukempi tulkitseminen oli oikeudellisen tulkinnan ohella myös poliittinen teko. Suomi halusi varmistaa, että Irakin vastaiset toimenpiteet tapahtuivat edelleen YK:n säännösten puitteissa. Kuitenkin Suomen tulkinta merisaarosta kansallisena tekona osoitti, että Suomi halusi silti ylläpitää turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä eikä syventää ristiriitaa jäsenten keskuudessa.

Raportissaan 5.9. Törnudd arvioi pakotetoimien vaikutusta. Ensisijaisesti pakotteiden avulla Irak pyrittiin saamaan vetäytymään Kuwaitista. Törnudd kuitenkin nosti esiin huolen siitä, miten pakotteiden vaikutusta tulisi seurata sekä miten toivottu tulos saadaan niiden avulla aikaan. Tavoitteena ei Törnuddin mukaan missään nimessä ollut näännyttää Irakin kansaa ja luoda humanitaarista kriisiä. Olennaiseksi kysymykseksi muodostui Törnuddin mukaan, että mihin vedettäisiin raja pakotteiden implementoinnissa. Turvallisuusneuvoston jäsenistä Kuuba pyrki tulkitsemaan pakotepäätöksiä selvästi vastoin alkuperäistä tarkoitusta, jotta kaikki elintarvikkeiden vienti Irakiin olisi sallittua.⁵⁶ Törnudd kuitenkin uskoi vankasti, että pakotteiden ylläpitäminen hellittämättä oli keino, jolla Irak saataisiin vetäytymään Kuwaitista.⁵⁷ Kuitenkin Törnuddin huoli humanitaarisen kriisin luomisesta oli aito, sillä tilastojen mukaan Irakin tuonti väheni 90 % ja vienti 97 % muutaman päivän kuluessa, kun päätöslauselma 661 oltiin hyväksytty.⁵⁸ Suomi joutui pakotekomitean puheenjohtajamaana aktiivisesti tasapainoilemaan Irakin vastaisten pakotteiden ja mahdollisen humanitaarisen kriisin välillä.

⁵⁴ TN; Irak-Kuwait: mahdolliset jatkotoimenpiteet, 14.8.1990, s. 2. Yleistä I, 31.18, UMA.

⁵⁵ Weller 2010, 26.

⁵⁶ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 3–4. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Brigham & Robert K, 36.

Raportissaan 15.10. Törnudd arvioi pakotejärjestelmän toimivuutta uudelleen. Törnudd nosti uudelleen huolen siitä, millä perusteilla ja milloin pakotteet katsotaan riittämättömiksi toimiksi saada Irak vetäytymään Kuwaitista. Törnuddin mukaan Suomen olisi järkevää edistää sellaisia päätöksiä, joilla voidaan täydentää jo tehtyjä pakotepäätöksiä, jotta Irak saataisiin vetäytymään Kuwaitista rauhanomaisesti. Törnudd nosti raportissaan esiin myös mahdollisuuden toimeenpanna sotilaallisia pakotteita, jotka kuitenkin edellyttivät siirtymistä YK:n peruskirjan artiklan 41 alueelta artiklan 42 alueelle. Sotilaalliset pakotteet kuitenkin edellyttivät täysimittaisesti sotilaallisen esikuntavaliokunnan toiminnan käyttämistä. Kuitenkin Yhdysvallat oli skeptinen käynnistämään sotilaallisen esikuntavaliokunnan toimintaa.⁵⁹ Sotilaallinen esikuntavaliokunta vastaisi turvallisuusneuvoston käytettäväksi asetettujen joukkojen strategisesta johtamisesta sekä suunnittelisi sotatoimet.⁶⁰ Yhdysvallat halusi pitää sotilaalliset toimet omissa käsissä eikä alistaa omia joukkojaan monikansalliselle komitealle.⁶¹ Törnuddin mukaan Suomen kannalta parhaita oli myötävaikuttaa sotilaallisten pakotteiden toimeenpanemiseen, jos turvallisuusneuvostossa syttyisi laaja yhteisymmärrys taloudellisten pakotteiden riittämättömyydestä.⁶² Sotilaallisten pakotteiden implementointi oli oikeudellisesti auki oleva reitti, mutta poliittisesti kiinni, koska Yhdysvalloilta ei löytynyt poliittista tahtoa käynnistää sotilaallista esikuntavaliokuntaa. Törnudd liitti ehdon sotilaallisten pakotteiden hyväksymiselle. Ehto mukaili hyvin Suomen linjaa turvallisuusneuvostossa, jossa haluttiin pysyä turvallisuusneuvoston enemmistön kanssa samalla linjalla merkittävässä asiakysymyksissä.

Pakotteiden osalta Törnudd alkoi olemaan jo hieman skeptisempi syksyn lopulla 1990. Raportissaan 26.11. hän pohti mahdollisia kehityskulkuja Persianlahden kriisissä. Hän totesi, että Suomen kanta mukailee muidenkin turvallisuusneuvoston jäsenmaiden kantoja, sillä kaikki jäsenmaat olivat edelleen yksimielisesti pakotteiden jatkamisen kannalla. Törnudd nosti raportissa esiin huolen, että aikaisemmat pakotetoimenpiteet eivät ole vakuuttaneet niiden toimivuudesta. Etelä-Rhodesiaa vastaan asetetut pakotteet vuonna 1966 vuotivat Etelä-Afrikan kautta ja vuonna 1977 Etelä-Afrikkaa vastaan asetettu asevientikielto toimi tehokkaammin, mutta vuotoja paljastui silti. Törnudd arvioi Irakin selviävän elintarvikkeiden osalta vuoden 1991 loppuun saakka vuoden 1990 hyvän sadon ansiosta. Hän mainitsi raportissaan, että viitteitä on jo teollisuuden pysähtymisestä Irakissa, mutta hänen mukaan

⁵⁹ Törnudd Paasiolle, 15.10.1990, s. 1–5. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁶⁰ Weller 2010, 33.

⁶¹ Törnudd 1992, 137.

⁶² Törnudd Paasiolle, 15.10.1990, s. 5. Yleistä II, 31.18, UMA.

taloudelliset pakotteet olivat jo silloin myöhässä, kun niistä päätettiin.⁶³ Pakotteiden käytännöllinen tehokkuus oli kyseenalainen Törnuddin mukaan, mutta kuitenkin korostaa, että se ei ollut peruste pakotteiden hylkäämiselle. Hän silti piti pakotteita järkevänä ensimmäisenä vastauksena Irakin hyökkäykseen kuin sotilaallisia toimenpiteitä vedoten juuri turvallisuusneuvoston jäsenten yhtenäiseen kantaan pakotepäätöksistä.

3.2 Kohti voimankäyttöä ja neljän sitoutumattoman maan rauhanhanke vastareaktiona

Sotilaallinen väliintulo esiintyi raporteissa huolenaiheena jo kriisin varhaisesta vaiheesta saakka. Ensimmäiset viitteet sotilaallisista toimista oli, kun Yhdysvallat nopeasti lähetti Irakin hyökkäyksen jälkeen joukkoja Saudi-Arabiaan.⁶⁴ Neuvostoliitto myös ehdotti kriisin varhaisessa vaiheessa sotilaallisen esikuntavaliokunnan aktivoimista. Tarkoituksena ei ollut sotilaallisten toimenpiteiden aloittaminen käytännössä, vaan pikemminkin pakotejärjestelmän toimeenpaneminen valiokunnan kautta. Sotilaallisen esikuntavaliokunnan aktivoiminen olisi kuitenkin merkinnyt askelta kohti peruskirjan artikla 42 mukaisia toimia, jotka alkoivat käsittää jo sotilaallisia pakotteita. Klaus Törnudd arvioi 5.9. raportissaan, että tuskin tullaan perustamaan YK:n lippujen alle sotilaallista liittoumaa ja vielä vähemmän uskoi, että YK sopisi Yhdysvaltojen kanssa sotilaallisesta operaatiosta, kuten Korean sodassa.⁶⁵

Perti Paasion tavatessa YK:n pääsihteerin 26.9. Paasio esitti huolen siitä, että riski uuden sodan syttymiselle tai sodan laajenemiselle virhelaskelman pohjalta oli suuri.⁶⁶ Paasion keskustellessa myös YK:n yleiskokouksen puheenjohtajan kanssa 1.10. hän nosti huolen, että kriisin heijastuminen laajemmin Israelin ja arabivaltioiden väliseen konfliktiin toisi mukanaan suuria vaaroja. YK:n yleiskokouksen puheenjohtajan mukaan sotilaallisten toimenpiteiden skenaariossa olisi selvää, että Irak sodan häviäisi viime kädessä.⁶⁷ Alkusyöksystä 1990 alettiin jo siis kiinnittämään huomiota kriisin eskalaation riskeihin. Yleiskokouksen puheenjohtajan toteamuksestakin voi päätellä, että YK:ssa ei uskottu Irakin mahdollisuuksiin kansainvälistä rintamaa vastaan.

⁶³ Törnudd Paasiolle, 26.11.1990, s. 4–7. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁶⁴ Blomberg 2011, 230.

⁶⁵ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 4. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁶⁶ Ulkoasiainministeri Paasion tapaamiset YK:n 45. yleiskokouksen yhteydessä YK:n pääsihteerin De Cuéllarin kanssa, 2.10.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁶⁷ Ulkoasiainministeri Paasion tapaamiset YK:n 45. yleiskokouksen yhteydessä; yleiskokouksen puheenjohtajan kanssa, 2.10.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

Klaus Törnudd 15.10. raportissaan alkoi jo tosissaan pohtia sotilaallisten toimenpiteiden vaikutuksia. Moni sodan todennäköisyyteen uskova tarkkailija piti sotaa toivottavana ja suositteli Yhdysvalloille voimakeinoihin tarttumista. Hän arvioi, että Yhdysvallat toivoi Irakin hyökkäävän uudelleen, mikä olisi antanut Yhdysvalloille perusteen aloittaa sotilaalliset toimenpiteet.⁶⁸ Kanada kutsui koolle marraskuun alussa kaikki ne maat, joilla oli aluksia Persianlahdella ja sen läheisyydessä. Tavoitteena oli keskustella alusten toiminnan koordinoinnista siinä tapauksessa, että sota syttyisi.⁶⁹ Törnuddin arvio ja Kanadan järjestämä kokous alusten koordinoinnista osoittaa, että jo viimeistään marraskuun alussa sotilaallisten toimenpiteiden todennäköisyys oli entistä suurempi. Sotilaalliset toimenpiteet eivät enää olleet teoreettinen jatkotoimenpide, vaan konkreettinen lähitulevaisuuden mahdollisuus. Juuri tästä syystä neljä sitoutumatonta maata alkoi kokea tarpeelliseksi saada aikaan rauhanomainen ratkaisu kriisille.

Turvallisuusneuvoston jäsenistä erottautui selkeä neljän valtion joukko, jotka pyrkivät saamaan rauhanomaista ratkaisua aikaan Persianlahden kriisille. Nämä neljä valtiota olivat Malesia, Kolumbia, Kuuba ja Jemen. Erityisesti Kuuba ja Jemen olivat äänekkäimpiä Yhdysvaltojen vastustajia turvallisuusneuvostossa. Kuuballa oli omat ideologiset syynsä vastustaa Yhdysvaltojen ylivaltaa ja sotilaallista väliintuloa johtuen kahden maan välisestä historiasta. Jemenillä puolestaan oli perinteisesti hyvät suhteet Irakiin ja se oli tukenut Irakia sodassa Irania vastaan 1980-luvulla.⁷⁰

Neljä sitoutumatonta maata esitteli ensimmäisen luonnoksensa uudesta Irak-Kuwait päätöslauselmasta 7.11. Ne korostivat ajoituksen kriittisyyttä, kun mediassa oli viime aikoina enemmän alettu puhumaan sodan todennäköisyydestä. Neljä sitoutumatonta maata tavoitteli päätöslauselmalleen laajaa tukea turvallisuusneuvoston ulkopuolisilta mailta ennen kuin päätöslauselmaluonnos menisi turvallisuusneuvoston käsittelyyn.

Päätöslauselmaluonnoksessa tavoitteena oli ottaa huomioon Persianlahden avainasemassa olevien valtioiden intressit, joihin kuului myös Irak. Irakin vastaiset pakotteet poistettaisiin, kun se vetäytyisi Kuwaitista. Päätöslauselmaluonnoksessa annettiin isoa painoarvoa nimenomaan arabimaiden roolille rauhanneuvotteluissa ja kriisin ratkaisemisessa.⁷¹

Päätöslauselmaluonnos pyrki tasapainottamaan Irakin ja Kuwaitin intressejä. Se oli selkeästi

⁶⁸ Törnudd Paasiolle, 15.10.1990, s. 5–7. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁶⁹ TN; Irak-Kuwait, 6.11.1990, s. 2–3. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁷⁰ Weller 2010, 30; Kostiner 2009, 110.

⁷¹ TN; Irak-Kuwait, 7.11.1990, Yleistä III, 31.18, UMA.

ristiriidassa turvallisuusneuvoston hyväksymien päätöslauselmien kanssa, joissa turvallisuusneuvosto yhtenäisenä on tuominut Irakin. Myös Suomen kannalta tämä oli ongelmallista, sillä Suomi oli vahvasti painottanut, että Irak ei voi hyötyä aggressiosta.

Suomen edustajat vieroksuivat tapaa, jolla neljä sitoutumatonta maata menetteli päätöslauselmaluonnoksen laatimisessa. Suomi oli kutsuttu kokoukseen puhumaan sitoutumattomien maiden rauhanhankkeesta. Kokous ei ollut turvallisuusneuvoston jäsenten kesken, vaan kokoukseen oli kutsuttu turvallisuusneuvoston ulkopuolisia valtioita. Suomi ei osallistunut kokoukseen ja vastasi keskustelewansa asiasta mieluiten turvallisuusneuvoston kautta. Suomen edustajat pitivät outona, että aluksi ryhdyttiin konsultaatioihin turvallisuusneuvoston ulkopuolisten valtioiden kanssa. Suomen edustajat myös esittivät huolen, että menettely ei vastannut peruskirjan tarkoitusta.⁷² YK:n peruskirjan mukaan turvallisuusneuvosto on ensisijainen elin rauhan ylläpitämisessä.⁷³ Täten Suomen edustajat katsoivat menettelyn olleen peruskirjan vastaista, koska sitoutumattomat maat pyrkivät luomaan painetta turvallisuusneuvoston ulkopuolelta sen sisälle. Se olisi heikentänyt turvallisuusneuvoston auktoriteettia rauhan ensisijaisena ylläpitäjänä. Suomen kieltäytyminen kokouskutsusta oli linjassa Suomen aiemman linjan kanssa turvallisuusneuvostossa, jossa oli korostettu ensisijaisesti turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä. Suomelle oli tästä syystä tärkeää, että päätöslauselmaluonnoksesta olisi neuvoteltu ensisijaisesti turvallisuusneuvoston jäsenten keskuudessa.

Suomen edustajilla riitti kritiikkiä myös itse päätöslauselmaluonnoksen sisällöstä. Päätöslauselmaluonnoksessa pyrittiin pakettiratkaisuun, jossa Persianlahden kriisi sidottiin Israelin ja Palestiinan väliseen konfliktiin.⁷⁴ Syksyllä 1990 Israelin ja Palestiinan välinen konflikti oli taas yltenyt ja se oli saanut osan arabivaltioiden näkemään Kuwaitin ja Palestiinan miehitykset rinnakkaisina ongelmina.⁷⁵ Neljän sitoutumattoman päätöslauselmaluonnos kytki yhteen Irakin vetäytymisen, maiden välien selvittelyn, alueen demokratisoitumisen sekä Palestiinan kysymyksen. Suomen edustajien mielestä suurin ongelma oli nimenomaan liian monien ainesten sisällyttäminen raakileina samaan pakettiin kiinnittämättä huomiota ajoitukseen ja ainesten välisiin kytkentöihin.⁷⁶ Turvallisuusneuvoston

⁷² TN; Irak-Kuwait; neljän sitoutumattoman ns. rauhanhanke, 7.11.1990, s. 3–5. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁷³ Rittberger et al. 2019, 124.

⁷⁴ TN; Irak-Kuwait; neljän sitoutumattoman ns. rauhanhanke, 7.11.1990, s. 3–5. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁷⁵ Törnudd 1992, 133.

⁷⁶ TN; Irak-Kuwait; neljän sitoutumattoman ns. rauhanhanke, 7.11.1990, s. 3–5. Yleistä III, 31.18, UMA.

linja oli, että Irak vetäytyisi Kuwaitista ehdoitta. Sitoutumattomien maiden päätöslauselmaluonnos kuitenkin satoi yhteen Israelin ja Palestiinan konfliktin Persianlahden kriisin kanssa. Tämä tarjosi Irakille mahdollisuuden käyttää muita konflikteja neuvotteluvälineenä, mikä oli täysin ristiriidassa Suomen ja turvallisuusneuvoston omaksuman linjan kanssa.

Suomen edustajilla oli myös epäilevä asenne neljän sitoutumattoman maan motiiveja kohtaan. Vaikka päätöslauselmaluonnos tarjosi Irakille suotuisampaa reittiä ulos kriisistä kuin sotilaalliset toimenpiteet, Irak ei silti kannattanut neljän sitoutumattoman maan hanketta. Syynä tälle oli, että sitoutumattomien päätöslauselmaluonnos silti vaati Irakilta vetäytymistä Kuwaitista, johon se ei vaikuttanut taipuvan millään. Malesialla oli varma käsitys siitä, että sota syttyy pian ja Suomen edustajien mukaan päätöslauselmaluonnos heijastelikin aitoa sodan syttymisen huolta. Malesia halusi siis tehdä vielä viimeisen yrityksen rauhanomaisen ratkaisun puolesta, mutta mitään indikaatioita Irakin vetäytymisestä ei ollut. Kolumbialaiset eivät puolestaan pitäneet lähitulevaisuuden sotatoimia todennäköisenä. Spekulointia oli myös liikkeellä, että Irak olisi itse toimeenpannut Jemenin kautta hankkeen liikkeelle, mutta se oli epätodennäköistä, kun Irak ei itse edes kannattanut hanketta.⁷⁷ Suomen edustuston analyysi neljän sitoutumattoman maan eriävistä motiiveista osoittaa, että rauhanhanke ei ollut yhtenäinen pyrkimys. Tämä todennäköisesti heikensi hankkeen vartenotettavuutta Suomen edustuston näkökulmasta. Jos hankkeen edistäjillä oli eriäviä motiiveja, niin miten hanke oltaisiin voitu saada turvallisuusneuvostossa läpi.

Suomi oli 1980-luvulla alkanut integroitua osaksi länsimaalaisia instituutioita sekä laajemmin sitoutua osaksi länttä.⁷⁸ Suomen YK-edustuston kritiikki neljän sitoutumattoman maan rauhanhanketta kohtaan mahdollisesti heijastelee myös Suomen laajempaa ulkopoliittista linjaa kylmän sodan lopulla. Suomi halusi asettautua enemmän osaksi länttä, joten neljän sitoutumattoman maan rauhanhankkeen tukeminen turvallisuusneuvostossa olisi asettanut Suomen epäsuosioon lännen kanssa, sillä turvallisuusneuvoston enemmistö vastusti neljän sitoutumattoman maan rauhanhanketta.

⁷⁷ TN; Irak-Kuwait; neljän sitoutumattoman ns. rauhanhanke, 7.11.1990, s. 3–5. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁷⁸ Ovaska 2023, 3.

4 Yhdysvaltain odotukset Suomea kohtaan

Tässä luvussa tarkastelen Yhdysvaltain diplomaattista vaikutusta Suomeen keskellä Persianlahden kriisiä sekä Suomen kantaa voimankäytön sallimiseen. Yhdysvaltain ulkoministerin James Bakerin yhteydenpito Suomen ulkopoliittiseen johtoon sekä Klaus Törnuddin ja Jaakko Blombergin raportit avaavat hyvin perusteluja ja Suomen kantaa voimankäytölle. Tavoitteena on luoda kokonaiskuva siitä, miten Suomen edustajat kokivat aiemmat toimenpiteet riittämättömiksi ja päätyivät äänestämään sotilaallisen väliintulon puolesta.

4.1 James Bakerin harjoittama diplomatia

Persianlahden kriisin aikana toiminut Yhdysvaltain ulkoministeri James Baker lähetti ensimmäisen kirjeen Suomen ulkoministerille Pertti Paasiolle 13.8., kun turvallisuusneuvosto oli hyväksynyt päätöslauselman 661. Kirjeessä Baker kiittää Suomen tukea pakotteita sallivalle päätöslauselmalle. Hän kuitenkin myös kirjeessä korostaa, että tilanteessa, jossa pakotteet eivät aiheuttaisikaan Irakin vetäytymistä Kuwaitista, niin on oltava valmiina käyttämään kaikkia mahdollisia mekanismeja Bagdadin sotakoneiston pysäyttämiseksi.⁷⁹ James Baker valmisti kriisin varhaisessa vaiheessa Suomen poliittista johtoa mahdolliselle päätökselle sotilaallisten toimenpiteiden sallimisesta Irakia vastaan, jos se ei pakotteista huolimatta vetäydy Kuwaitista.

Sotilaallista voimankäyttöä Persianlahden kriisin ratkaisemiseksi alettiin pitää todennäköisempänä loppusyksystä 1990. Yhdysvallat toimi marraskuun ajan turvallisuusneuvoston puheenjohtajanaan ja sen tavoitteissa oli saada sotilaallista voimankäyttöä salliva päätöslauselma äänestykseen puheenjohtajakaudellaan.⁸⁰ James Baker lähetti marraskuun ensimmäisenä päivänä ulkoministeriön poliittisen osaston päällikölle Jaakko Blombergille kirjeen, jonka hän toivoi saavuttavan Suomen korkeimman poliittisen johdon. Kirjeessä Baker korosti huolta siitä, että turvallisuusneuvostossa neljän sitoutumattoman maan hanke pyrki sitomaan Israelin tilanteen osaksi Kuwaitin tilannetta. Bakerin mielestä tämä rikkoi turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä ja hidasti merkittävästi Persianlahden kriisin ratkaisemiseen pyrkiviä toimenpiteitä. Baker painotti tarvetta Suomen korostaa turvallisuusneuvostossa, että Saddam Hussein, Palestiinan vapautusjärjestö, Jemen ja

⁷⁹ Baker Paasiolle, 13.8.1990, Yleistä I, 31.18, UMA.

⁸⁰ Blomberg 2011, 233.

Kuuba eivät edusta Suomen kantaa turvallisuusneuvostossa. Hän päätti kirjeensä toivomukseen: ”Me toivomme turvautuvamme teidän apuun estääkseen Saddam Husseinia muuttamasta turvallisuusneuvostosta sirkusta”.⁸¹ Marraskuun alussa pakotetoimia oli jo implementoitu lähes kaksi kuukautta ja Saddam Hussein ei ollut vieläkaan vetäytynyt Kuwaitista. Bakerin kirjeestä heijastaa selkeä huoli siitä, että turvallisuusneuvoston uskottavuus oli vaakalaudalla Saddam Husseinin edessä.

Marraskuun kuluessa Yhdysvaltojen suunnalta alkoi näkyä todellista turhautumista pakotteiden toimimattomuuteen saada Irak vetäytymään Kuwaitista. James Baker lähetti kirjeen 12. päivä marraskuuta Pertti Paasiolle. Kirjeen Baker aloitti maininnalla, että hän oli käynyt keskusteluja Kuwaitin, Bahrainin, Saudi-Arabian, Egyptin, Kiinan, Turkin, Neuvostoliiton, Britannian ja Ranskan kanssa Persianlahden kriisistä viime aikoina. Kaikki nämä valtiot olivat edelleen Bakerin mukaan vahvasti sitä mieltä, että Irakin on vetäydyttävä Kuwaitista ja Kuwaitin legitiimi hallinto on palautettava. Baker ilmaisi selvästi kirjeessään, että nyt on kovennettava otteita Irakia vastaan, kun pakotteista huolimatta Irak edelleen miehittää Kuwaitia. Hän oli keskustellut edellä mainittujen valtioiden kanssa mahdollisten tulevien toimenpiteiden kuvasta. Kaikkien valtioiden mukaan, joiden kanssa Baker neuvotteli, oli tärkeää, että kansainvälinen yhteisö ei saisi murtua Irakin aggression edessä. Baker korosti Paasiolle kirjeessään, että Yhdysvallat edelleen toivoi rauhanomaista ratkaisua kriisille, mutta Irakille oli myös selkeästi ilmaistava, että sotilaallisiin toimenpiteisiin tarpeen tullen tartutaan, jos se ei vetäydy Kuwaitista. Baker vetosi kirjeessään, että Neuvostoliiton edustaja oli hänelle todennut myös samaa. Kirjeen lopussa Baker totesi, että Yhdysvallat on lisäämässä sotilaallista läsnäoloa Saudi-Arabiassa ja muutkin valtiot ajattelevat tehdä samoin. Lopuksi hän vielä korosti, että YK:n turvallisuusneuvoston asettamat päätöslauselmat ovat muutakin kuin vain retoriikkaa. Ne ovat mandaatteja, joita tulee tehokkaasti toimeenpanna.⁸² Baker perusteli sotilaallista voimankäyttöä vetoamalla Suomelle kahteen tärkeään asiaan: Neuvostoliittoon ja kansainväliseen oikeuteen. Vaikka kylmän sodan loputtua Suomen ulkopoliittinen liikkumavara oli laajempi kuin kylmän sodan aikana, oli Suomi silti varovainen asettuessaan Neuvostoliittoa vastaan merkittävässä kansainvälisissä kysymyksissä.⁸³ Samalla kansainvälisen oikeuden korostaminen istui hyvin Suomen aiempaan retoriikkaan Irakia vastaan.

⁸¹ Baker Blombergille, 1.11.1990, Yleistä III, 31.18, UMA.

⁸² Baker Paasiolle. 12.11.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁸³ Ritvanen 2021, 3–4.

Pariisissa järjestettiin 18.11. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin huippukokous, jossa Pertti Paasio ja James Baker keskustelivat mahdollisesta voimankäytön sallivasta päätöslauselmasta. Pariisissa Baker pyysi jo suoraan Paasiolta tukea voimankäytön sallivalle päätöslauselmalle 678. Hän kertoi kääntyvänsä myös kaikkien muidenkin turvallisuusneuvoston jäsenten puoleen saadakseen mahdollisimman laajan tuen päätöslauselmalle. Baker perusteli Paasiolle voimankäyttöä sillä, että taloudelliset pakotteet eivät riittäneet painostamaan Saddam Husseinia riittävän nopeasti, jotta Irak vetäytyisi Kuwaitista. Tämän takia oli luotava sotilaallinen ja poliittinen perusta jatkotoimenpiteille. Päätöslauselmassa ei kuitenkaan mahdollisuuksien mukaan olisi mainittu voimankäyttöä tai sotilaallisia toimia, mikäli ne olisi voitu välttää. Baker kertoi Paasiolle varmistaneensa jo kaikkien pysyvien jäsenmaiden tuen päätöslauselmalle tai vähintäänkin sen, että Neuvostoliitto tai Kiina ei käyttäisi veto-oikeuttaan. Baker toivoi keskustelussa, ettei päätöslauselmaa tarvitsisi panna täytäntöön, vaan päätöslauselma itsessään jo säikäyttäisi Irakin vetäytymään Kuwaitista. Hän kuitenkin vielä korosti, että sotilaallista voimaa on käytettävä riittävästi, jos siihen joudutaan turvautumaan.⁸⁴

James Bakerin diplomatia Suomea kohtaan heijasteli hyvin Suomen ulkopoliittista linjanmuutosta 1980-luvulla. Juho Ovaskan mukaan Suomen ulkopoliittikan toimintaprofiili siirtyi neuvostokeskeisestä ja kahdenvälisestä diplomatiasta kohti monenkeskistä ja yleisempiä poliittisia päämääriä tavoittelevaksi.⁸⁵ Suomi siis alkoi siirtyä kohti aktiivisempaa kansainvälistä roolia. Bakerin diplomatia heijastelee tätä, koska Yhdysvallat eivät enää odottaneet Suomelta perinteistä pidättäytyneempää roolia, vaan aktiivista roolia varsinkin YK:n turvallisuusneuvoston jäsenenä.

4.2 Suomen edustajien näkemykset sotilaallisesta voimankäytöstä

Läpi syksyn 1990 Suomen YK-edustuston raportoinnissa jatkuvana teemana näkyi sotilaalliseen voimankäyttöön liittyvä pohdinta. Vaikka Suomi piti aina ensisijaisena rauhanomaisen ratkaisun löytämistä Persianlahden kriisiin, pidettiin sotilaallista voimankäyttöä myös mahdollisena jatkoskenaariona, jos sille löytyisi laaja tuki YK:ssa. Klaus Törnuddin raportissa 5.9. sotilaallista voimankäyttöä pidettiin vielä varsin epätodennäköisenä, koska YK:n peruskirjan artikloista ei ollut yhtä oikeaa tulkintaa, jonka mukaan voitaisiin

⁸⁴ Ulkoasiainministeri Paasion ja ulkoministeri Bakerin keskustelu Pariisissa 18.11.1990, 19.11.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁸⁵ Ovaska 2023, 276.

todeta siirtyminen kohti sotilaallista voimankäyttöä.⁸⁶ Kysymystä voimankäytöstä pidettiin varsin monimutkaisena asiana poliittisesti sekä oikeudellisesti.

Lokakuussa puhe sotilaallisesta voimankäytöstä alkoi vahvistua ja Suomen edustuston oli vakavammin pohdittava Suomen kantaa tilanteessa, jossa päädyttäisiin sotilaallisiin toimenpiteisiin. Klaus Törnudd arvioi raportissaan 15.10., että Yhdysvallat saattaisi vedota YK:n peruskirjan artiklaan 51 aloittaessaan omatoimisesti sotatoimet Irakia vastaan ilman Irakin uutta hyökkäystä. Artikla 51 antaa jokaiselle YK:n jäsenvaltiolle oikeuden erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen hyökkääjää vastaan. Kuwait oli pyytänyt Yhdysvalloilta apua Irakin hyökkäyksen jälkeen vedoten artiklaan 51. Törnuddin mukaan Suomi olisi joutunut hieman hankalaan tilanteeseen, jossa Suomen olisi pitänyt pohtia, että hyväksyisikö Suomi Yhdysvaltain iskun Irakiin oikeutettuna puolustuksena, vaikka Persianlahden kriisi oli turvallisuusneuvoston jatkuvan huomion alla ja Irakia vastaan oli olemassa pakotteita. Törnuddin mukaan Suomen olisi ollut parasta ohjata turvallisuusneuvostossa voimankäyttöön tähtääviä päätöksiä siihen suuntaan, että ne jälkikäteen oltaisiin voitu katsoa sopivan YK:n peruskirjan seitsemännen luvun mukaisiksi.⁸⁷ Törnuddin arviot heijastelevat tilannetta, josta Mauno Koivisto myös puhui vuonna 1990. Koiviston mukaan kylmän sodan päättymisen myötä Suomi joutui konkreettisemmin tekemisiin kovien kansainvälisten kysymysten kanssa.⁸⁸ Koiviston kuvaileman tilanteen mukaan Suomen edustusto joutui syksyllä 1990 punnitsemaan vaikeita oikeudellisia ja poliittisia kysymyksiä. Erona Suomen kylmän sodan aikaiseen YK-politiikkaan oli, että enää ei mukailtu linjaa yhtä vahvasti suurvaltojen mielipiteiden mukaisesti.

Ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkö Jaakko Blomberg arvioi omassa raportissaan 16.11., että sotatoimet Irakia vastaan olivat jo hyvin todennäköisiä tulevaisuudessa. Hän arvioi, että oli olemassa kaksi päävaihtoehtoa: Irakin uusi hyökkäys tai Yhdysvaltain itse käynnistämä operaatio. Blombergin arvioiden mukaan Suomi olisi voinut pitää Yhdysvaltain iskuja hyväksyttävänä vain, jos ne olisi katsottu perustuvan peruskirjan artiklaan 51. Blombergin mukaan Yhdysvaltain aloittamassa uudessa hyökkäyksessä oli riski, että Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain yksimielisyys olisi saattanut murtua. Suomen olisi pitänyt vastaavassa tilanteessa epäilemättä harkita uudelleen asemaansa uudessa suurvaltaristiriidassa. Kuitenkin Blombergin mukaan Suomi olisi pitänyt

⁸⁶ Törnudd Paasiolle, 5.9.1990, s. 3. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁸⁷ Törnudd Paasiolle, 15.10.1990, s. 1–5. Yleistä II, 31.18, UMA.

⁸⁸ Pesu 2020, 522.

turvallisuusneuvostossa pyrkiä ylläpitämään pysyvien jäsenten yhteistä rintamaa etsimällä ratkaisua, joka olisi yhdistänyt kaikkia pysyviä jäseniä. Blombergin mukaan tällainen ratkaisu olisi voinut esimerkiksi perustua siihen, että YK pyrittiin saamaan mahdollisimman laajasti mukaan tapahtumiin. Sotatoimia olisi rajoitettu saavuttamaan vain ne tavoitteet, jotka turvallisuusneuvosto oli päätöslauselmissaan asettanut, eikä tavoitteena olisi ollut esimerkiksi Irakin johdon tuhoaminen. Sotatoimien olisi tullut olla lyhyitä ja tehokkaita sekä pyrkinyt mahdollisimman nopeasti palauttamaan alueelle rauha. Blombergin mukaan näille aineksille rakentunut esitys olisi voinut Suomen kannalta olla hyväksyttävä, jos sotilaallisiin toimenpiteisiin päädyttäisiin.⁸⁹ Blombergin huolet pysyvien jäsenten rintamasta voi juontaa 9.9. järjestettyyn Helsingin huippukokoukseen, jossa Yhdysvaltain presidentti George H. W. Bush ja Neuvostoliiton johtaja Mihail Gorbatshev yhdessä totesivat ryhtyvän lisätoimenpiteisiin, jos taloudelliset pakotteet eivät tehoa.⁹⁰ Tilanteessa, jossa pysyvien jäsenten rintama murtuisi, Suomi joutuisi hankalaan tilanteeseen taas idän ja lännen välille.

Perti Paasio totesi James Bakerille heidän välisessä keskustelussa Pariisissa 18.11., että Suomi edelleen toivoi Persianlahden kriisille rauhanomaista ratkaisua. Jos voimankäyttöön päädytään, niin Paasion mukaan oli oltava varmoja, että kaikki muut keinot oli jo käytetty. Etenkin taloudellisten pakotteiden tehottomuudesta olisi Paasion mukaan oltava varmoja. Yhdysvaltain esittämää päätöslauselmaa voimankäytön sallimisesta kuitenkin pidettiin loogisena askeleena Persianlahden kriisissä. Logiikan kuitenkin tulisi korostua myös itse päätöslauselmassa. Paasion mukaan Yhdysvaltojen tulisi saada päätöslauselmaluonnokselle mahdollisimman laaja tuki ja Suomi ei halua joutua tilanteeseen, jossa sen ääni ratkaisee päätöslauselmasta. Paasio lupasi Bakerille konsultoida presidentti Koivistoa vielä asiasta.⁹¹ Koiviston kanta oli, että asiaan tulisi viipymättä ottaa kantaa, jotta voitaisiin myös vaikuttaa ratkaisujen sisältöön.⁹² YK-edustuston kanta päätöslauselman sisältöön oli, että voimankäytön salliva päätöslauselma ei saisi oikeuttaa taistelujen aloittamista milloin tahansa.⁹³

YK:n turvallisuusneuvostosta 13 jäsentä äänesti 29.11.1990 päätöslauselman 678 puolesta, mikä asetti Irakille takarajan tammikuun puoliväliin Kuwaitista vetäytymiselle. Jos Irak ei

⁸⁹ Irak-Kuwait; TN:n toiminta ja Suomen kanta eräissä jatkoskenaarioissa, 16.11.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁹⁰ Blomberg 2011, 231.

⁹¹ Ulkoasiainministeri Paasion ja ulkoministeri Bakerin keskustelu Pariisissa 18.11.1990, 19.11.1990, Suomen politiikka, 31.18, UMA.

⁹² Blomberg 2011, 236.

⁹³ Törnudd 1992, 154.

siihen mennessä vetäytyisi Kuwaitista, Yhdysvalloilla olisi oikeus aloittaa sotilaalliset toimenpiteet Irakia vastaan.⁹⁴ Muutama päivä ennen äänestyspäätöstä Klaus Törnudd 26.11. raportissaan arvioi vielä kolmea mahdollista jatkoskenaariota Persianlahden kriisissä. Kolme mahdollista skenaariota olivat molemminpuolinen vetäytyminen, taloudellisten pakotteiden jatkaminen ja voimakeinojen käyttö. Hän arvioi voimankäytön olevan hyvin todennäköistä lähitulevaisuudessa. Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten lähettämät joukot alueelle lisäävät kärsimättömyyttä, että Irak liikahtaisi taloudellisista pakotteista. Törnudd korosti, että turvallisuusneuvostolla ei ollut käytössä peruskirjan seitsemännen luvun mukaisia keinoja, koska sotilaallinen esikuntavaliokunta ei ollut toiminut. Neuvostoliitto oli alusta saakka halukas käynnistämään valiokunnan toiminnan, mutta Neuvostoliitolla ei ollut omia joukkoja alueella, joten he eivät voineet painostaa sellaisen päätöksen puolesta. Aloite oli luonnostaan sillä valtiolla, jolla oli joukkoja alueella, eli Yhdysvalloilla.⁹⁵

Törnudd arvioi, että Yhdysvallat tavoitteli lyhyttä päätöslauselmaa, jossa oltaisiin todettu taloudelliset pakotteet riittämättömiksi, joten kaikki mahdolliset keinot olisi otettava käyttöön Kuwaitin vapauttamiseksi. Törnudd arvioi voimankäyttöpäätöslauselman toimivan viimeisenä varoituksena Irakille. Jos Irak ei silti liikahtaisi, niin Yhdysvaltojen olisi pakko aloittaa sotilaalliset toimenpiteet säilyttääkseen uskottavuutensa. Törnudd arvioi, että mahdollinen sota ei olisi Yhdysvalloille edullinen asetelma alueella, koska taistelut loppuivat lyhyeen elokuun alussa, joten voitaisiin nähdä Yhdysvaltojen alottavan sodan Irakia vastaan. Asetelma nähtäisiin mahdollisesti enemmän Yhdysvallat vastaan Irak kuin YK vastaan Irak. Arabikansat saattaisivat Törnuddin mukaan kääntyä Yhdysvaltoja vastaan ja sodasta johtuva öljyn hinnan nousu saattaisi aiheuttaa tuhoa pienten valtioiden taloudelle. Sota horjuttaisi Törnuddin mukaan vallan tasapainoa Lähi-idässä ja saattaisi vetää Israelin mukaan taisteluihin myös. Yksimielistä siunausta Yhdysvallat ei tule sotatoimille saamaan Törnuddin mukaan. Lopuksi Törnudd raportissaan vielä tiivistää:

”Psykologisia ja poliittisia virheitä löytynee Yhdysvaltain ja muidenkin valtioiden käyttäytymisessä Irakin suhteen. Ellei yllättävää käännettä tapahdu, viime kädessä kuitenkin Irakin järjettömyys on nyt johtamassa tragedian huipentumiseen.”⁹⁶

⁹⁴ Blomberg 2011, 233.

⁹⁵ Törnudd Paasiolle, 26.11.1990, s. 1–9. Yleistä III, 31.18, UMA.

⁹⁶ Törnudd Paasiolle, 26.11.1990, s. 7–9. Yleistä III, 31.18, UMA.

Törnuddin toteamus tiivistää olennaisesti Persianlahden kriisin tapahtumakulun. Yhdysvaltain asettamat joukot alueelle loivat tilanteen, jossa kärsivällisyys pakotteiden ylläpitämiseen oli koetuksella. Irakin sinnikkyys pakotteiden ja YK:n turvallisuusneuvoston edessä sai Yhdysvallat diplomaattisiin pyrkimyksiin voimankäytön sallimiseksi. Yhdysvaltain saama laaja tuki sotatoimille sinetöi Irakin kohtalon kriisissä. YK:n yleiskokouksen puheenjohtajakin totesi Pertti Paasiolle lokakuun alussa, että Irak häviäisi sodan YK:n rintamaa vastaan.

5 Johtopäätökset

Kylmän sodan lopulla Suomen ulkopoliittinen asema oli muutoksessa. Idänsuhteet eivät enää ohjanneet ulkopoliittista päätöksentekoa yhtä vahvasti kuin aiempina vuosikymmeninä. 1980-luvun lopulla Suomesta tuli toisen kerran YK jäsenyytensä historiassa turvallisuusneuvoston jäsen. Aiempi onnistunut kausi turvallisuusneuvoston jäsenenä vuosina 1969–1970 oli nostanut Suomen mainetta YK:ssa, joten Suomeen suhtauduttiin luotettavana jäsenenä toisen kauden alkaessa. 1990 Suomi joutui turvallisuusneuvostossa vaikean päätöksen eteen, kun Irakin miehityksen jatkuessa Kuwaitissa Suomen oli päätettävä suhtautumisensa voimankäytön sallimiselle Irakia vastaan. Tilanne oli Suomelle aivan uusi, koska suurvaltojen intressit eivät enää olleet ristiriidassa Persianlahden tilanteen suhteen. Suomi joutui herkemmin ottamaan kantaa koviin kansainvälisiin kiistakysymyksiin ilman, että mukauduttaisiin suurvaltojen mielipiteisiin toiveissa pysyttäytyä ristiriitojen ulkopuolella.

Suomen ymmärrys kriisistä oli selkeä. Irakin hyökkäys nähtiin kansainvälisen oikeuden rikkeenä, jota ei voitu missään nimessä hyväksyä. Suhtautumiseen vaikuttivat myös Suomen omat kokemukset talvisodasta pienemmän valtion joutuessa isomman ylivoimaisen naapurivaltion hyökkäyksen kohteeksi. Turvallisuusneuvoston jäsenenä toimiessaan Suomelle oli luontevaa, että kriisiin vastattaisiin kollektiivisesti YK:n turvallisuusneuvoston kautta kansainvälistä oikeutta noudattaen. Ongelmaksi koituivat turvallisuusneuvoston eriävät näkemykset päätöslauselmien sisällöstä sekä erilaiset tavoitteet kriisin ratkaisemisessa. Suomi kuitenkin pyrki parhaansa mukaan ylläpitämään turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä kasassa, jotta YK:n vastatoimet olisivat tehokkaita.

Kun ymmärrys Irakin kansainvälisen oikeuden rikkeistä oli Suomelle selkeää, selkeää oli myös tehokkaasti toteuttaa vastatoimenpiteitä Irakia vastaan. Suomi näki pakotejärjestelmän suotuisana kehityskulkuna kriisin varhaisessa vaiheessa. Esiin kuitenkin nousi kysymyksiä pakotteiden tehokkuudesta Irakin johtoon ja Irakin kansalaisiin. Tavoitteena ei ollut näännyttää Irakin kansaa ja luoda humanitaarista kriisiä. Samalla pohdittiin kuitenkin, että riittävätkö pakotteet vaikuttamaan Irakin johtoon tarpeeksi nopeasti, jotta Irak vetäytyisi Kuwaitista. Esiin nousi huolia myös aiempien pakotejärjestelmien tehottomuudesta kuten Etelä-Afrikkaa ja Rhodesiaa vastaan asetetuista pakotteista. Samaan aikaan ongelmaksi nousi, että millä perustein turvallisuusneuvosto pystyisi katsomaan pakotejärjestelmän tehottomaksi ja siirtymään kovempiin toimenpiteisiin. Kyseessä oli enemmänkin poliittinen päätös, jotta turvallisuusneuvosto voisi siirtyä artiklan 42 mukaisiin toimenpiteisiin, jotka

mahdollistaisivat sotilaalliset pakotteet keinoksi painostaa Irakia. Tällaista poliittista tahtoa ei löytynyt turvallisuusneuvoston jäsenmailta, kun artikla 42 olisi edellyttänyt myös sotilaallisen esikuntavaliokunnan aktivoimista, johon Yhdysvallat ei ollut halukas. Samaan aikaan turvallisuusneuvoston neljä sitoutumatonta maata suhtautuivat hyvin kielteisesti mahdolliseen voimankäyttöön.

Pakotejärjestelmän ohelle syntyivät vaihtoehtoiksi neljän sitoutumattoman maan rauhanhanke ja sotilaallinen väliintulo Persianlahdelle, jonka mahdollistaisi uusi päätöslauselma. Neljän sitoutumattoman maan rauhanhanke oli Suomen edustuston mielestä ristiriidassa turvallisuusneuvoston ja Suomen aiemman linjan kanssa, missä oltiin sitouduttu Irakin ehdottomaan vetäytymiseen Kuwaitista. Hankkeessa sidottiin Kuwaitin ja Palestiinan tilanne yhteen, mikä mahdollisti Irakille tilaisuuden käyttää Palestiinaa hyväksi neuvotteluissa. Sitoutumattomien maiden menettelytapa hankkeen edistämisessä myös herätti vierastumista Suomen YK-edustustossa.

Sotilaalliseen väliintuloon oli syksyn edetessä syntymässä enemmän poliittista tahtotilaa varsinkin Yhdysvalloissa. Irakin hyökkäyksen jälkeen Yhdysvallat nopeasti siirsi sotilasjoukkoja ja kalustoa Saudi-Arabiaan. Joukkojen sijoittelu Lähi-itään lisäsi kärsimättömyyttä pakotejärjestelmän tehokkuuden suhteen ja paineita kovempiin toimenpiteisiin esiintyi. Yhdysvallat oli elokuussa varmistanut tuen Neuvostoliitolta Irakia vastaan sekä marraskuussa varmistui, että Kiina ei käyttäisi veto-oikeutta voimankäyttöä sallivaa päätöslauselmaa kohtaan. Läpi syksyn jatkuneet diplomaattiset pyrkimykset Suomea kohtaan lisäsivät myös Suomen tarvetta arvioida uudelleen Persianlahden tilannetta. Suomi korosti rauhanomaista ratkaisua Persianlahden kriisiin loppuun saakka, mutta ei sulkenut ovia sotilaalliselle väliintulolle. Suomi näki sotilaallisen väliintulon loogisena kehityksenä Persianlahden tilanteessa. Suomi ei myöskään halunnut asettautua tilanteeseen, jossa sen ääni ratkaisisi sotilaallisesta voimankäytöstä eikä halunnut asettautua turvallisuusneuvoston enemmistöä vastaan. Paasio korostikin Bakerille, että voimankäytön sallivan päätöslauselman tulisi saada turvallisuusneuvoston mahdollisimman laaja tuki.

Yhteenvetona voi todeta, että kansainvälisen oikeuden rikkeet Persianlahden kriisissä olivat niin ilmiselvät, ettei Suomi voinut antaa periksi Irakille. Pakotejärjestelmää pidettiin hyvänä ja kannattavana vaihtoehtona, mutta siihen liittyi paljon riskejä ja huolenaiheita.

Diplomaattisen paineen lisääntyessä Yhdysvaltojen suunnalta sekä turvallisuusneuvoston jäsenmaiden kääntyessä sotilaallisen väliintulon puolelle, oli Suomenkin luontevaa tukea

päätöslauselmaa. Suomi oli koko kriisin ajan korostanut turvallisuusneuvoston yhtenäisyyttä, joten olisi ollut kummallista Suomen asettautua turvallisuusneuvoston enemmistöä vastaan.

Mahdollisena jatkotutkimusaiheena Persianlahden kriisistä voisi olla suomalaisten panttivankien tilanne Irakissa Kuwaitin miehityksen aikana. Yhdysvaltain johtaman liittouman ja Irakin välisen sodan jälkeistä tilannetta olisi myös mielenkiintoista tutkia. Erityisesti YK:n Irakiin asettaman erityiskomitean toimintaa, jonka tehtävänä oli valvoa Irakin mahdollisten joukkotuhoaseiden kehittämistä ja tarvittaessa niiden hävittäminen. Kolmantena mahdollisena jatkotutkimusaiheena Suomen YK-politiikasta voisi olla vertaileva tutkimus Suomen molemmista kausista turvallisuusneuvostossa.

Lähteet

Primääriaineisto:

Ulkoministeriön arkisto (UMA), Helsinki
 31.18 YK Irakin hyökkäys Kuwaitiin 2.8.1990
 Suomen politiikka
 Yleistä v. 1990

Tutkimuskirjallisuus:

- Blomberg, Jaakko. *Vakauden kaipuu: Kylmän sodan loppu ja Suomi*. Helsinki: WSOY, 2011.
- Brigham, Robert K. *The United States and Iraq Since 1990: A Brief History with Documents*. Malden: Wiley-Blackwell, 2013.
- Kostiner, Joseph. *Conflict and Cooperation in the Gulf Region*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009.
- Ovaska, Juho. *Hiljainen käänne: Suomen ulkopoliittikan ja ulkopoliittisen päätöksenteon murrokset vuosina 1982–1992*. Turku: Turun yliopisto, 2023. Poliittisen historian väitöskirja.
- Pesu, Jukka. *Suomi, rauhanturvaaminen ja kylmä sota 1956–1990: Rauhanturvaaminen osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä YK-politiikkaa*. Turku: Turun yliopisto, 2020. Poliittisen historian väitöskirja.
- Rittberger, Volker, Bernhard Zangl, Andreas Kruck ja Hylke Dijkstra. *International Organization*. 3rd ed. London: Red Globe Press, 2019.
- Ritvanen, Juha-Matti. *Mureneva kulmakivi: Suomi, Neuvostoliiton hajoaminen ja YYA-sopimuksen loppuvaiheet 1989–1992*. Helsinki: Siltala, 2021.
- Soikkanen, Timo. *Presidentin ministeriö: Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella. Osa 1: Kriisien aika, peräytymisestä offensiiviin 1956–1969*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2003.
- Soikkanen, Timo. *Presidentin ministeriö: Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella. Osa 2: Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970–1981*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2008.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2018.
- Weller, Marc. *Iraq and the Use of Force in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Muu kirjallisuus:

Törnudd, Klaus. *Uuteen maailmanjärjestykseen: Suomi turvallisuusneuvoston jäsenenä 1989–1990*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1992.